

aind. *véparate*, lat. *vibrare*“ (արմ. *veib- (veip) s շարժականով ալ):

4. Հայ. ղի՛ք (շնդ) և ղի՛քի բառերը, ինչպէս արգէն Spr. Abh. 2, 147 րոտծ եմ *սիր. band ալ. *bandami* „ich binde“ լեռ. *bandā* “հոտ, հորան *bandras* “հասարակ Տիրեր. co-beden “կապակցութիւն, շողկալ, դուծ. bindan, նրգ. binden“ եւսյլ. բառերուն կը պատկանին (յուն. *πείσμα* չէզ. “պարան, շուն, **πένθ*-(σ)ια **bhrendhm*թ, լատ. *of-fendementum*, *offendāx* “(կապ) ալ նոյն **bhendo* “binden (կապել)“ արմատն են Prellwitz 242). Հիմն ղի՛ք (շնդ) ղի՛քի բառերը ալ սկզբնատառ ք-ն = Հայ. ղ-էն կը բացարձակ, ուր ք Տնդեր. **երի*-ն այլակերպութիւն է (Հմմտ. Խոյ-ւ = *ք + *tol-nō* + *mi* “վայ թողում. վերջ համ. 17, 2). Ըստ այս բացարձակեան ղի՛քի *շնդի առաջ -վայ կապել կը նշանակէր *ք + *bhēndhemi*-էն, իսկ -իք (շնդ) *ք + *bhēndhos* “վայ կապում, ձեւին կը համապատասխանէ. Հայ. ղի՛ք = *ք**hēndh**-ալ կրնայ ըլլալ, իսկ աւելի հաւանական է ինծ իրեն **bhēndh*- նախածեր:

5. Հայ. սուր (ը - արմ.) *սուր, *սուր- բառին վերաբերմամբ հիմն ալ չեմ բնութեւր *Hübschmann* Arm. Gr. 1, 316 յայտնած կարծիքը, որ սիր. լեզուն **safsēr* ձեւով փոխ առնուած բառ ըլլայ = սիր. *safsēra* “սուր, յուն. *σαψήρα* (եւ այս պէ. *kafsēr* *kamēr* “սուր (Schwert, Säbel) բառէն). Ինչպէս Spr. Abh. համ. 2 գրած եմ, սուր-ը = սուր-երէն ծագած եւ կրկնութեամբ բուն Հայ. բառ մըն է: Այս *սուր-երի մէջ գտնուող *ել բառը (սկզբնաբար -ու ել. սեռականով) Տնդեր. **kēru*-էն է (սիր. *ἡσάρυ* “Pfeil, Speer“, բուլ. *hătrus*, հն. *hjárj*, հանգղ. *heoru*, հակ. *heru* (Schwert) = Spr. Abh. 1, 191 եւ հմմտ. Dieter, Laut- und Formenlehre der altgerm. Dialekte 169, Fick Wörterb. 2րդ. ար. 1, 43. Հայ. սը (*երս այսպէս Տնդեր. *kēru*-s էր “սուր, (Schwert), նշանակութեամբ, որ զուցէ նոյնպէս **akē*(i) “սուր, սրել, արմատին **kē*- ձեւով այլուկերպութիւն է, իսկ սուր = **kōros*, **kō*- արմատաձեւէն, իբր ան. եւ յետոյ քոյ ալ, կրնայ բացարձակել:

Հայ. սուր-ը *սուր-երի վերաբերմամբ չեմ կարծի, որ այս բառը *սուր-երէն առաջ “das scharfe Schwert“ նշանակութիւն ունենալով՝ սիր. *safsērā* բառին աղբյուրեան տակ ունենալ միայն *սուր-էն ձեւը, որովհետեւ ըստ ին այս *սուր-եր, իբր հին արմատակրկնութիւն նկատելու է առանց ան Տնդեր. 0 (կամ ā) բարդութեան ձայնաւորի եւ միայն *սուր-երին աջ *սուր-եր- ձեւի տեղ սիր. բառին վերջին ւ ձայնաւորին նմանողութիւնն է:

Հայ. սուր-ը *սուր-ը ըստ Pedersenի **ps-ōr*, յուն. մօր է **ἀσπρ* **psorēs*, սիր. *asi-s* Schwert, լատ. *ensis* (Հայ. մէջ *ps-էն* ան գաղափարով ւ-ին առջեւ ւ եւ յետոյ -ա ալ ինչպիս.) = KZ. 39, 407. Pedersen միայն սուր (ը-արմ. **sari*էն) բառի մէջ

կը փնտռէ **ko* **ko* = **ko* կամ *kō* (սիր. *gizāb* “կը սրէ” լատ. *co-s ca-tus*) արմատը եւ սուր ան. սրէի *սուր-ի մէջ, ինչպէս Scheffelowitz, *kō-ro*-էն, “*ob auch in* -ուր “Schwert“ gen. սրայ ist mir zweifelhaft“ կ'ըսէ հանձարեղ Հայագէտը: Ըստ Prellwitzի՝ 26 եւ Waldeի *ensis* բառի տակ մօր-ը ձերս “յարուցանելը բառով մի եւ նոյն է:

Հայ. սուր բառով բարդուած է սայրադիր *սուր-երի-ի տեղ, անկէ *սուր-երէն, վերջապէս սուր-ի ըստ Buggeի KZ. 32, 38.

6. Հայ. վեղ (վեղ) բառը յուն. **ἐπίος* (*էփոս*)-ին նախածաննակները փոխ առնուած ձեւն է = **εἰπος*, *εἶπον* (**εἰπον*) բառի ը-ին աղբյուրեան տակ, երբոր Հայ-ի մէջ այս բառը յունարէն լեզուն ընդունելութիւն գտաւ, Տնդեր. *Յ հոս արգէն է եւ Տնդեր. ք ի մէջ նշխաւորաց արգէն - էր, իսկ -օS գեւ-սն մնալով, միայն հետոյ իրեն վերջաւորութիւնը կորսնցուցած է:

(Հը-ւ-ւ-ի-ի-ի)

ՂՈՌԿԱՍ ԲԱՐՈՌՈՒԳԱՆԵՆՍ

ՄԻԻԹՐԻ ԱՆՆԱՐԱՐ ԵՒ ՄԻԻԹՐԻՆԻ ԲՈՅԻ
ՍՏԱՆԿԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄԻԻԹ.

(H. Марръ. Записки Восточнаго Отдѣленія
XVII стр. — 030—031. СПб. 1906 г.)

Միլիւր անունը Հայաստանի տարածուած ժողովրդական անուններից մէկն է:

Հնորհիւ Միլիթարեան միարանութեան, որի հիմնադիրն է Միլիթար Աբբասյայր այս անունը շատ թէ քիչ յայտնի է եւ եւրոպայում: Մասնագէտները գիտեն որ այս անունը (Միլիթար) ունի զուգընթաց ձեւ մը միլիթարիչ. եւ այս երկու ձեւերը միլիթարիչ բառի նշանակութեամբ կապ ունին՝ միլիթարեւ, բայի հետ: Կարծեմ ես կարողացայ ստուգարանօրէն բացատրել “միլիթարեւ” բայի բերանական կազմութիւնը. Հայերէն լեզուն ունի բայական այնպիսի բայարմատներ, որոնք հրամայականի գեր կը կառարեն օրին. +ւ-ւ-երէն՝ որը միացուած է “բաշ” ստորոգելի եւ “լեր” հրամայական ձեւի:

Եւ այսպէս +ւ լեր հրամայականէն կազմուած է քաջալեր բայարմատը, որմէ նսեւ “քաջալերեմ” բայը:

Գործողութիւն կատարողը կը տրտայայտուի եւ “իչ” մասնիկով օրին. քաջալերիչ: Նոյնպիսի ծագումն ունի միլիթարեւ բայը: Նա ծագում է հրամայականէն բայց այս անգամ

45-189

արգելական հրամայականն է « մի՛ խիթար » — խիթալ՝ բայից :

Բայարմատը որ կազմուած է հրամայականն է — է « մի՛խթար » — կարգած միխիթար որովհետեւ անշեշտ վանկում ձայնաւոր ի. կ'ենթարկուի երկրորդական կրճատման. (H. Марр Grammarika drevne-armansk. яз. § 60.) : Արգելական մասնիկն « մի » իսկապէս կը ներկայացնէ կրճատման օրինակ մը « է » ի = ey = չե. « է » (me) եւ ժողովուրդական « ի » — i (մի) : Հետաքրքրական է ձեւ մը անուան Միխթար յորք. միխիթար — միայն մէկ կրճատմամբ « է » արգելական մասնիկում :

Այս ձեւը յայտնի է միայն ֆերստենսում գտնուած մէկ արձանագրութեանն : (H. Марр Замѣтки о двухъ армянскихъ надписяхъ, найденныхъ въ Херсонесѣ, стр. 1.) :

Միխիթար բայարմատից, որ ունի անուան նշանակութիւն — միխիթարիչ յորք. միխիթարութիւն, կազմուած են ինչպէս միխիթարել բայը նշնպէս եւ գործողութիւն կտարող միխիթարիչ եւ այլն : « Միխիթարել » նշանակութեամբ գործածուած է եւ « Ժիլիւրդ րու » կամ բառացի — « մի՛ վախնար » տալ :

Հաստատումն առաջագրած ստուգաբանութեան մէջ գտնուած ենք վրացերէն լեզուում. որ ունի այնքամ շատ բարեկամական կապեր հայերէնի հետ : Միխիթարել բայը վրացերէն լեզուով թարգմանուած է նոցցցոցն-nugeseba. այս բայը կազմուած է բայարմատէն նոցցց-nuges օրից եւ նոցցոց = nugesi — միխիթարութիւն :

Բայարմատը նոցցց կը ներկայացնէ կրճատուած ձեւ մի արգելական հրամայականի « նոցցցոցն-nugesinis » = « մի՛ վախնար » :

Հին վրացերէն լեզուում այս կատարեալ ձեւը արգելական հրամայականի գործածուած է — « միխիթարել » նշանակութեամբ « ըցցց »-թema = « տալ » բայի հետ, = նոցցցոցն ըցցց-nugesinis թema՝ այս ինքն յանպէս ինչպէս եւ հայերէն « միխիթար տալ » :

Միխիթար բառի գործածելու գաղափարը յատուկ անուան նշանակութեամբ, ստացուած է ինչպէս երեւում է օգտուելուց ասորերէն ձեւի Նաում Naum անուան աստուածայնի օրը հերթայերէն (ܢܘܡ) նշանակում է միխիթարութիւն :

Վիեննա, 29/XI 1906 : Թարգ. Վ. ԳԱՐՆԻՆՍԻՆ

՝ խիթալ — վախնալ. անս Յոր. Գ. 25.

՝ Նար վրացերէն նոցցցոցն ըցցց nugesis թema :

ՄԱՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ

Ե Ղ Ի Շ Է

ՔՆՆԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԴԱՏԱԿԱՆ

ԳԼՈՒԻ Զ.

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ԳԼՏԵՐԱԶՄԻՆ ԲՈՒԹԻՒՆԻՆ

ՈՒ ԱՐԴԻՒՆ-ՔԸ

Մեր պատմութեան ե՞րբ դարը, Ուիլիս-անուանուած, գեւ լաւ ուսումնասիրուած չէ. կամ թէ եղած ուսումնասիրութիւններն այնքան միակողմանի, թերի են՝ որ նոյն իսկ գարուն ամէնէն նշանաւոր գէպքերուն նկատմամբ, որոնցմէ է վարդանանց պատերազմը, շինուած գաղափարը սխալ եւ անհիշող գիծերու երեւակայութիւն մըն է : Հեշտակով ինչի՞ր վարդանանց Պատերազմին վրայ, կը գիտենք որ երկու հակառակ ծայրեր կաշկանգած են միաբեր բուն պատմական գեանէն հեռի պահելու համար ինչի՞րը, Բուն պատմական կ'ըսենք, որովհետեւ վարդանանց Պատերազմին պատմութեան հարեւանցի կողմն միայն, այսինքն՝ գէպքին ստուգութիւնը ճանշգուած է : Ամէն մարդ գիտէ որ վարդանանց պատերազմ են մշած Պարսից զէճի, Երկու ծայրերէն մին է զուսնախաղաղարուժ մը, որ եւ ոչ քննական ակնարկի մը կը ներք գիտելու ինչի՞րը այնպէս՝ ինչպէս որ կը պահանջուի. իսկ միւր՝ ծայրայեղ տենչ մըն է՝ քննադատի խաղաղանով ցրուելու ամէն ինչ՝ առանց թափանցելու պատմական այն իրողութեանց, որոնց ներքեւ է բուն իրողութիւնը : Առաջինին մէջ գործող ոգին պարզապէս ազգային այն նախանձաւութիւնն է, որուն նուիրականութեամբ ժողովուրդը խաղաղանուած կը մտածէ իւր օրսին հետ խառն խնդիրները, եւ կը կարծէ թէ քննութիւնը կրնայ անոնց արժեքը նուազեցնել : Երկրորդը անթափանց հայեացք մ'է իրապէս, որ ստուգի ոչ միայն կը նուազեցնէ իրողութեան արժեքը, այլ մանաւանդ կ'այլայլէ զայն. բռնէ կ'ուզենք շեղափառեցր բուն իրողութեան : Այսպէս են պարսկասիրութեան եւ յունասիրութեան գառուածը, որով կ'ուզեն մեկնել վարդանանց Պատերազմը : Նախորդ գլուխներու մէջ բաւական ծանրացանք այս խնդիրներուն վրայ, այս տեղ կ'ուզենք իրողութեանց բնութիւնը մասնանիշ ընել :

Ա.

Սասանեան հարստութեան զօրանալը Ցիւրոնի գահին վրայ՝ հակադրեցութիւն մ'էղու. Արշակունի գահին տկարացումը փութացնելու համար, եւ այս իբր արգիւնք Պարթեւ հարստութեան անկումին, որովհետեւ Պարթեւը զօրավիգ էին Արշակունեակ, Բայց երբ Սասանեանք տիրացան անոնց տեղ, ալ տարբեր աշխով կը գիտէին Հայ Արշակունի հարստութիւնը : Պաշտպանութեան աւելի նախանձ մը, զօրավիգ ըլլալէ աւելի հաւրածներու գործուածներ պաշարեցին անոնց քաղաքականութիւնը, մանաւանդ երբ հզօր արշա-